

Zaken had geen tijd voor 'een actieve verzorging van de culturele en sociale belangen der Indo-Chinezen', 'maar de grootste grief der Indo-Chinezen is dat zij als Vreemde Oosterlingen naar hun gevoel slechts als tweede- of derderang-burgers werden behandeld, in tegenstelling tot bijv. de Japanners'.¹

In hoeverre kwamen nu in het verslag de staatkundige wensen van de Indonesiërs aan bod? Het tweede deel dat, gedeeltelijk aan de hand van concepten van leden van de commissie, geheel door voorzitter Visman geschreven was, gaf die wensen weer en deze waren van een verwarrende verscheidenheid; daarin werd het feit weerspiegeld dat de commissie die wensen had ingewonnen in regionaal, cultureel en politiek verschillende delen van een archipel, waarvan 'heterogeniteit' 'het voornaamste kenmerk' heette.² De betekenis van de groepen en organisaties welke die wensen hadden vertolkt, werd evenwel niet gewogen. Zag de commissie dan niet in wat het gewicht was van de *Gapi*, die Pijper, van Starckenborghs adviseur voor inlandse zaken, al in januari '40 had doen schrijven: 'Nimmer in de geschiedenis der Inheemse politieke beweging is de eenheid zo groot geweest als nu'? Neen, die betekenis werd door de commissie niet gezien, althans niet vermeld. Haar rapport had het ondoorzichtig karakter van een Nederlands Voorlopig Verslag op een wetsvoorstel ('vele leden', 'sommige leden', enz.): geen der voor haar verschenen groepen en organisaties werd met name genoemd, de *Gapi* werd slechts aangeduid als 'een grote combinatie van Indonesische groepen' en het door de *Gapi* ingediende memorandum werd onvoldoende verdisconteerd in een van de belangrijkste formuleringen van het verslag: 'Bij de verscheidenheid van wensen, welke over het rijksverband werden geuit, werden gene ontmoet welke zich richtten op verbreking van dit verband'³ – ja, maar de *Gapi* had aangedrongen op de uiteindelijke vorming van een onafhankelijk Indonesië dat dan wel met Nederland verbonden zou zijn maar niet in het door de commissie-Visman bedoelde 'rijksverband'.

De commissie schreef voorts dat naar schatting driehonderdduizend Indonesiërs in moderne organisaties verenigd waren; ook, dat achter de actief belangstellenden sprake was van 'de potentiële belangstelling van een brede groep die op de achtergrond blijft totdat bijzondere omstandigheden haar wekken en nieuwe aantallen toevoeren naar de actief belangstellenden'⁴, maar verder dan deze constatering kwam de com-

¹ A.v., p. 131–32. ² A.v., p. 148. ³ A.v., p. 30. ⁴ A.v., p. 15.